

Roken met Joan Didion

Charlotte Remarque

Zadie Smith was er altijd al vroeg bij – ze werd in één klap op haar 25ste een literaire ster bij het verschijnen van haar debuut *White Teeth*. En, ijverig als ze is, begon ze zich vanaf haar veertigste maar alvast te verzoenen met de onbedwingbare chaos van het leven, en het onvermijdelijke verval: 'De gebeurtenissen buitelen over elkaar heen en worden geen van alle netjes afgerond, de enige zekerheid die je hebt is de dood.'

Het is lang niet het enige thema in de essaybundel *Dood en levend*, maar wel het thema dat komt bovendrijven. Niet Smiths eigen verval, per se, al blikt ze ook met verbazing en ontroering terug op oude foto's van zichzelf – het gaat meer om het verval van een zekere houding ten opzichte van kunst en literatuur. De essays in dit boek, een losse verzameling teksten die voor allerlei verschillende gelegenheden geschreven zijn, vormen niettemin één bitterzoet afscheid van iets wat we vroeger allemaal voelden: een collectieve esthetische noodzaak en het vanzelfsprekende belang van intellectualisme.

Smith is niet zomaar geïnteresseerd in het fictieve filmpersonage Lydia Tár (uit de film *Tár* van Todd Field, 2022). Tár, een beroemde dirigent die door nietsontziend zwoegen de top heeft bereikt om daar te beseffen dat ze misschien wel de laatste van haar soort is – wat moet Gen Z nog met Bach? – is een spiegel voor Smith. Een leeftijdsgenoot, net als zij een 'Cultureel Coryfee van middelbare leeftijd' en onderdeel van wat Smith 'de verloren generatie' noemt, gevangen in 'de minst sexy crisis van allemaal: de midlifecrisis'.

Hier is een bewering van Smith om jaloers op te zijn, als hij klopt: 'Ik behoor tot de generatie die als enige sjibbolet had: "Is het interessant?"'

Niet om heel groen te klinken, maar is dit echt zo? Dachten we ook maar 25 jaar geleden zo over kunst? 'Is het interessant?' Niet: is het voor iedereen toegankelijk, is het moreel juist, is het financieel rendabel, is het nuttig?

Ik word regelmatig wanhopig van het idee dat we kort geleden, vlak voordat ik me bewust werd van literatuur, een rare afslag hebben genomen van de Snelweg van Het Denken richting de Rotonde van Het Consumeren waar we nu voor altijd gedoemd zijn om rondjes te rijden, breinen te afgestompt door telefoonschermpjes om ooit nog een moeilijk boek te lezen.

Deze gedachte wordt eigenlijk alleen maar zwartgalliger dankzij de essays van Smith, die stellig beweert: 'Het algoritme – ik wil er niet méé en niet óver nadenken' en die 'een soort onwezenlijke... eenzaamheid' voelt bij het zien

Andrea Artz / laif / ANP

Zadie Smith – 'Ik hou van de manier waarop fictie met leugens de waarheid vertelt'

smartphone omarmt ze niet, nee, ze reist met een opgevouwen routebeschrijving op zak.

Smith is een nieuwsgierig iemand, een intellectuele veelvraat die bronnen aanhaalt van 'poststructuralistische Franse boomers' tot teksten op grafstenen tot de Amerikaanse popcultuurpodcast *Las Culturistas*. Ze heeft een voorliefde voor grootheden, met wie ze ongegeneerd pocherig haar ontmoetingen beschrijft. Zwemmen met Philip Roth, roken met Joan Didion, lunchen met Hilary Mantel, Eminem zien optreden voordat hij beroemd was (dood en deels van zijn voetstuk, dood, dood, in leven maar half gecancelled).

Is dit alles een prematuur requiem (een prequiem), niet alleen voor de grootste schrijvers van onze tijd, maar ook voor de tijd dat er grote schrijvers waren? Misschien zijn de begrafenisklokken die nu in mijn hoofd klinken een onbedoeld effect van *Dood en levend*, maar de titel doet opzet vermoeden.

Wie de klokken wil verdringen, klampt zich vast aan Smiths liefde voor fictie. Hoe zij kan houden van de connectie tussen lezer en personages – 'Ik voelde met hen, voor hen, naast hen en via hen'. Hoe ze 'onze onverdedigbare kunst' om ons in te leven in anderen nooit zal bestempelen als culturele toe-eigening maar juist als onze grootste kracht. 'Ik hou van fictie. Ik hou van de manier waarop fictie met leugens de waarheid vertelt.'

Op het schitterende *On Beauty* na zijn de romans van Smith voor-

al vernuftig geconstrueerd en indrukwekkend intellectueel onderlegd – niet helemaal beziend. Of ze dan ook echt de grootste schrijfter van onze tijd is, laat ik maar even in het midden. Maar wie *Dood en levend* leest, begrijpt dat Smith nog iets zeldzamers is dan een schrijver – een echte lezer, levenslang aan literatuur verslingerd. ■

van al die in smartphones weggedoken gezichten. Wie een intellectueel wil zijn, moet zijn eigen tijd tot op zekere hoogte de rug toekeren. Zadie Smith, die een soort permanente jeugdigheid om zich heen heeft hangen, bekijkt jonge mensen inmiddels met nauwelijks verholten spot en medelijden: 'Soms krijg ik te horen dat mijn essays (...) zo lang aanvoelen als *Ben Hur*, maar dan niet in die bewoordingen (want die mensen hebben *Ben Hur* nooit gezien).'

Al lukt het Smith ook om met een been in deze tijd te staan, een been in het verleden, overleden coryfeeën te herdenken en jonge kunstenaars te lauweren, de klimaatontkenning te vergelijken met de negentiende-eeuwse houding ten opzichte van slavernij. Maar de

ZADIE SMITH

Dood en levend

Vertaald door

Gerda Baardman,

Nicolette Hoekmeijer,

Frank Lekens,

Kitty Pouwels &

Tjadine Stheeman.

Prometheus, 320 blz.

De minst sexy crisis volgens Smith: de midlifecrisis